

Politikai
röpiratok,

73.

A "Pesti Hírnök" t. ek. Szertese

Lőségek

1866

73
545

ÉSZREVÉTELEK

TISZA KÁLMÁNNAK

„PARLAMENTI FELELŐS KORMÁNY

ÉS

MEGYEI RENDSZER“

CZÍMŰ MUNKÁJA FELETT.

IRTA

PFENDESZAK KÁROLY,

(Bécsy)

HITES ÜGYVÉD.

3.

PEST,

KIADJA PFEIFER FERDINÁND.

1866.

ÉSZREVÉTELEK
TISZA KÁLMÁNNAK

„PARLAMENTI FELELŐS KORMÁNY

ÉS

MEGYEI RENDSZER“

CZÍMŰ MUNKÁJA FELETT.

IRTA

PFENDESZAK KÁROLY.

(P. S. F.)

✓ HITES ÜGYVÉD.

PEST,
KIADJA PFEIFER FERDINÁND.

1866.

615752 0056 5037

D^É BALLAGI GÉZA

Feltéve, hogy ezen munka közkézen fordul meg, és így azok kiket a munka tárgyát képező fontos kérdés érdekel, a munka tartalmát ugyanis tüzesebben ismerik, azt csak igen rövid kivonatban találjuk szükségesnek ismertetni.

A munka egy előszóból, 6 fejezetből és zárszóból állván, az első fejezetben szerző meghatározza az igényeket, melyek egy alkotmány által kielégítendőek, helyesen követelvén az alkotmánytól, hogy : „az alatta élők szabadságát kétféle irányban biztosítsa ; biztosítsa egy felől a nemzetét mint egészét, szemben a fejedelemmel, — és biztosítsa másfelől az egyénekét a nemzettel, vagy nemzeti kormányval szemben.“

Az elsőre nézve szerző szerint szükséges : „hogy a nemzet a törvényhozásra döntő befolyást gyakoroljon, hogy senki tagjai közül másnak, mint a nemzet által szentesített törvényeknek, engedelmeskedni ne tartozzék, — hogy a végrehajtásra s a közigazgatásra is annyi befolyást gyakoroljon, hogy a törvények csak azon szellemen és csak olyan férfiak által alkalmaztathassanak,

a mely szellem a nemzet többségeé, a kik a nemzet bizodalját bírják, és hogy ezen férfiak a nemzetnek is felelősséggel tartozzanak.“

A másokra nézve pedig szükséges, „hogy úgy legyen szabályozva az így alakult kormánynak hatásköre, hogy az egyes részek és az egyének szabadsága általa meg ne semmisíthessék, az lévén a legjobb kormányforma, mely a nemzet testületei- és egyéneitől csak annyi és nem több szabadságuk feláldozását követeli, a mennyi az állam egységének fentartására és nemesebb céljainak elérésére okvetetlenül szükséges.“

„Azon feladatnak, hogy a nemzetnek, mint egésznek, szabadsága biztosíthassék, legjobban megfelel az oly alkotmány, mely parlamenti felelős kormánynya, tetőzi be intézményeit; mert ha az intézmény teljesen kifejtve van, a népképviselő utján alakult parlamenti vagy két ház létezése mellett azon ház, mely a nép által választott, gyakorolja a törvényhozásban a legnagyobb befolyást; mivel az annak kebelében birt vagy elvesztett többség dönt a kormány élén álló ministerek hivatalban maradása vagy hivatalvesztése fellett.“

„Törvénynyé nem lehet az, mit a nemzetnek képviselői által nyilvánuló többsége nem akar, és a törvény végrehajtója nem lehet más, mint a ki azt a többség szellemében hajtja végre.“

Vádolják a parlamentarismust ellenségei egyfelől azzal; hogy a felségi jököket magához ragadja, hogy törvényhozó s végrehajtó hatalom egyszersmind, és más felől azzal, hogy az ily hatalmat gyakorló parlament tagjai egy választott, de meghatalmaztatásuk idején korlátlan hatalmu oligarchiát képeznek, mely utasítást senkitől sem vévén, felelős senkinek sem lévén, nyakára ül királynak és nemzetnek egyaránt.

Azonban a fejedelem és kormánya — mellőzve a befolyásnak kezében lévő indirect módjait, — két joggal bír, melylyel önmagát és a nemzetet egyaránt megvédelheti a képviselőház tulterjeszkedései ellen, az egyik a „veto“ joga, a másik azon jog, melynél fogva a képviselőházat törvényszabta feltételek mellett feloszlathatja.

Hogy pedig végrehajtó hatalom is lenne a képviselőház, az épen sem áll, mert sem a kormány tagjait ki nem nevezi, sem a közigazgatásra egyenes befolyást nem gyakorol, hatalma annyira terjed, hogy ellenőrizi a kormány eljárását, — hogy lehetlenné teszi az ország közvéleményével ellenező irányu közigazgatást, de nem azt, mely csak saját többségével — mely netalán a nemzetével meghasonlott, — ellenkezik; mert feje fölött van mindig a feloslás vnszélye, mely által a nemzet valódi közvéleménye megtudható.

De ha meggondoljuk e mellett, hogy a képviselőház tagjai nagy részt választóik közt élnek, hogy minden perczen készen kell arra lenniök, hogy mint egyszerű polgárok térjenek azok közé vissza, bizonynyal nem kell félnünk attól, hogy a nemzetén képviselőségük rövid ideje alatt uralkodniok lehessen.

Szerző, habár egyik veszélyt sem hissi komolynak, mégis inkább tudna félni attól, hogy a fejedelemmel, a kormánynyal egyetértő képviselőház a nemzet igazain ejthet csorbát, de e veszély is csak akkor birhat valószínűséggel, ha a kormánynak hatalmában áll a választásokra döntő befolyást gyakorolni, ha a tőle függő hivatali kinevezések nagy számánál fogva eszköz van adva kezébe a gyengéknek eltántorítására, ha végül a vidéken minden political élet elnémítva, a közszellem előlve van, ha nincs tér, melyen a választó kerületek azokat, kikben bizniok lehet, előre megismerhetik.

De e hiányok mind nem a parlamenti felelős kormány, hanem a központosítás által állanak elő, és ezek miatt a parlamentarismust vádolni annyit tesz, mint azt a központosítással zavarni össze, vagy attól elválaszthatatlannak gondolni, mi pedig roppant tévedés.

Egy pillantás Angliára és Frankhonra mindenkit meggyőzhet az ellenkezőről, mert hiszen Angliában a régen fenálló teljesen kifejlett parlamentarismus mellett nincsen központosítás, míg Frankhonban, a soha teljesen gyökeret nem vert parlamentarismus idejében, és annak teljes szünetelésekor, egyformán látjuk azt.

Nem a parlamenti felelős kormány teremté tehát a központosítást, nem is szükséges kelléke ez annak, mert hiszen Angliában a parlamenti felelős kormány legfejlettebb a nélkül, hogy központosítás léteznék; hogy együtt találjuk e kettőt olykor, az nem bizonyít egyebet, mint azt: hogy mint minden hatalom e világon, úgy a parlamentek többsége valamint a befolyásával alakuló kormány is hajlandó megtartani azon eszközöket, melyekkel hatalmát terjesztheti, biztosíthatja, és ezt okvetetlenül meg is teszi ott, hol azokat készen és a nemzet belenyugvása által elfogadva találja.

Ha ezek szerint igazságosan és helyesen akarunk eljárni, nem szabad a parlamenti felelős kormányrendszer a vele esetleg egyesült központosítással összekapcsolva itélni meg, hanem szemügyre vévén előbb az abban magában rejlő előnyöket, tökéletességeket, valamint a hátrányokat és hiányokat, ha az előbbiek az intézményhez ragaszkodásra határoztak bennünket, arról kell gondoskodnunk, hogy egyéb intézményeinket, közigazgatásunkat úgy rendezzük, miszerint ama hátrányok lehetőségig elkerültessenek és a hiányok pótoltsanak.

Tekintve tehát azt, hogy a kifejtettek szerint a

parlamenti felelős kormány leginkább biztosítja a nemzetnek mint egésznek szabadságát, — tekintve továbbá, hogy a parlamentaris kormányforma mellett, a törvényhozó és végrehajtó hatalom egymásra hatása, összeműködése, alkotmányyszerűleg biztosítva rendezve lévén, és az összeütköző véleményeknek kölcsönös eszmeesere utján való kiegyeztetése nem sikerülése esetére, vagy a kormánynak a parlamenti ellentétes többség előtt való visszavonulása, vagy a parlament feloszlatása utján, a nemzetre történendő hivatkozás által, mód lévén nyújtva az összeütközés békés utoni elintézésére; — és így ezen kormányforma az erőszakos átváltozások ellen is leginkább biztosítja a nemzetet: — szerző ezekből folyólag parlamenti felelős kormányt óhajt hazánkban, noha tökéletességei mellett hibái, hiányai is vannak. Ugyanis

Mint minden egyéb hatalomnak, úgy a parlamenti többségnek és a reátámaszkodó kormánynak is természet szerű hibája, hogy hatalmának mind nagyságát, mind körét terjeszteni és azt örökíteni igyekeznek.

Mint minden kormányban, úgy ebben is meg van a hajlam az elnyomásra, és itt az egyesek vagy kiváltságos testületek elnyomásánál igazolhatóbbról, de még súlyosabbról, a többségéről lehet szó, melyet kijátszani, melytől szabadulni, sokkal nehezebb.

Megvan ezen kívül e kormányrendszernek ama hibája, hogy a parlament nagy hatalmánál fogva, minden political életet abba és a körül összegyűjteni törekszik, s hogy ez a részek political életének megsemmisülésére vezethet.

Nagyon valószínűtlen ugyan végre, mert fejedeleminél, kormánynál és a parlament többségénél egyaránt hazafiatlanságot feltételez, és abban érdekeltséget is tesz fel, — de bizonyos körülmények között talán nem

lehetetlen, hogy a képviselőház tartamának ideje alatt e három tényező oly intézkedéseket tegyen, melyek az ország valódi többségének nézeteivel, az ország, a nemzet érdekeivel ellenkeznek.

Ezek ellen óvszert nyújtani kötelessége már egyéb intézményeink — és közigazgatási szerkezetünknek.

A felelős parlamenti kormány minden lehetőségek gyanánt felemlített hibái ellenében, az óvszer a politicalai életnek, a közügyek iránti érdekeltségnek az ország minden részeiben ébrentartásában és a parlamenti választások teljes szabadságában keresendő és feltalálható.

Fejtegetni is felesleges, hogy ezen czél elérésére a központosítás nemcsak nem alkalmas, de sőt hogy ez éppen kifejti, előidézi mindazon hibákat, melyek a felelős kormányrendszer ellen felehozattak.

Ezért tehát szerző nem barátja a központosításnak. Hanem a parlamentararis kormányrendszert oly intézmények mellett kívánja életbe léptetni, melyek az egyéneket, testületek, törvényhatóságok útján, az államélet vezetésére nézve annyiban részesítik, mennyiben az állam egységének veszélyezése nélkül őket részesíteni lehet, melyek az egyéni szabadságnak tág tért nyitnak, és melyek oltalma alatt az egyén szabadsága saját körében sértetlenül fentartatik.

Minthogy pedig nálunk nem kell mesterségesen gondoskodni oly intézmények létesítéséről, melyek mellett a decentralisatio lehetséges legyen, hanem nemcsak törvényeinkben, de emléktünkben, de sziveinkben is él még megyei rendszerünk, mely alatt annyi személyes szabadságot élveztünk, minő sehol Anglián kívül nem létezett, mely hajdan nemzeti szabadságunk legnagyobb, majdnem egyedüli védbástyája vala, ez intéz-

ményt az újabb kor igényei szerint módosítani, a parlamenti felelős kormánnyal egyeztetni, legyen feladatunk.

Hogy ide vonatkozó nézeteit szerző kifejttesse, szemügyre veszi a hajdani megyét sarkalatos jogaira nézve az akkor fenállott collegialis kormánnyal szemben, azután szól arról, hogy ezen sarkalatos jogainak gyakorlata miként egyeztethető a parlamenti felelős kormánnyal, és igyekszik kimutatni azt, hogy a követválasztás és utasításadás jogán kívül, a többit mind épen úgy, de sőt sikeresebben fogja gyakorolhatni, és hogy eme jogok veszteségeért teljesen kárpótolva lehet.

A megyének legfőbb jogai a következők valának :

a) A közigazgatást saját területén szabadon, 3 évről 3 évre választott tisztviselői által, a közgyűlés felügyelete alatt, a törvények korlátai között a kormány ellenőrsége mellett, önmaga gyakorolta ;

b) Az igazság kiszolgáltatást részint political tisztviselői, részint ugyancsak 3 évről 3 évre választott, vagy a táblabírákból egyes törvényszakokra összeállított törvényszékei által gyakorolta ;

c) Közigazgatási és igazság kiszolgáltatási költségei fedezésére saját pénztárral (domestica cassa) birt ; ennek szükségei fedezésére a megyében adót vetett ki, azt behajtotta, kezelte, mindezt a helytartó tanács ellenőrködése mellett ;

d) A felsőbb rendeletek irányában végrehajtás előtt felterjesztési joga volt, mely jognak nem lévén határ szabva, a felterjesztés ismételhető lévén végnélkül, a nem tetsző, vagy törvénytelen rendeleteket félretette, azokat nem teljesítette, úgy hogy a gyakorlatban a felterjesztési jog ellentállássá lett ;

e) Az országgyűlési követeket választotta és azoknak utasításokat adott ;

f) A többi törvényhatóságokkal levelezett.

A közigazgatásnak választott tisztviselői által gyakorlatában a megyéknek ezentúl is meg kell maradniok; mert választott tisztviselő nélkül nem is képzelhető önkormányzat, és ez igen jól eszközölhető és a felelős kormány mellett, bár éppen azon érvet tekintik főerősségökül a parlamenti felelős kormány és megyei rendszer összeegyeztethető voltának tagadói, hogy a felelősség eszméjével a választott tisztviselő meg nem fér, hogy a kormány kell, hogy kinevezze és elboesássa végrehajtó közegeit, ha azt akarjuk, hogy felelős legyen azok tetteiért.“

Azonban arra nincsen szükség, hogy a megye által választott tisztviselő tetteiért a minister felelős legyen.

Ki kell terjeszteni a felelősséget minden irányban, legyen felelős mindenki saját tetteiért.

A miniszter feleljen azért, a mit tesz, feleljen a rendeletek, az utasításokért melyeket kiad; de éppen úgy legyen felelős a megye és a megyei tisztviselő azért, a mit ismét ők tesznek.

A mi a megyének az igazsághiszolgáltatás körül élvezett régi joggyakorlatát illeti, hogy az oly alakban, a minőben volt, fen nem tartható, függetlenül a felelős ministeri vagy colegialis kormány kérdésétől mindenki által elismertetik.

Vannak sokan, kik a megyei tisztviselőket tisztán közigazgatási hivatalnokokul akarják tekinteni, a legalsóbb fokig elválasztván a közigazgatást az igazsághiszolgáltatástól, és a törvényszékek szervezésében is éppen semmi jogot a megyének hagyni nem akarnak. Ilyen messze a dologban nem megy szerző, de tagadhatatlannak tartja azt: hogy az igazsághiszolgáltatást a 3 éven-

ként vagy tetszés szerint változó, s a mellett szakképzettségre való köteles figyelem nélkül választott törvényszékekre bizni nem lehet.

Röviden tehát oda megy ki nézete: a megyei választott tisztviselők ítéljenek rendőri egyenes adóssági, szóbeli, szóval minden rendes alaki eljárást nem igénylő perekben, ítélhessenek ezen kívül a felek kölcsönös belenyugvása folytán bárminémű kérdésekben, ruháztassanak fel oly forma birói hatósággal, minő az angol békebiraké, eljárván hol egyenként, hol többen együtt a törvény által meghatározandó módon, de a felebbvitel legyen megengedve mindenkor.

A rendszeresen folytatandó perek pedig állandó törvényszékek által tárgyaltassanak.

A kebelében székelő első folyamódási törvényszékeket azonban válassza a megye úgy mint közigazgatási tisztviselőit, csak hogy tartozzék olyanok közül választani, kik a jogitanfolyam szabályszerű bevégezése után bizonyos időszakon át, például 5 évig, mint ügyvédek, közjegyzők, vagy valamely törvényszék mellett mint gyakornokok szolgáltak, és ezek ne legyenek tisztujítás alá vetve, hanem csak valamely elkövetett vétség miatt, rendszeres ítélet utján elmozdíthatók.

Ezen kívül, ha törvényhozásunk a jury behozatalát törvénykezésünkben elrendeli, legyen a megyének befolysa az esküdt listák elkészítésénél.

Hogy a megyének, vagy bármely törvényhatóságnak, ha azt akarjuk, hogy az valódi örkormányzattal birjon, saját pénztárral kell birnia, hogy jogának kell lennie arra, hogy saját költségvetését megállapíthassa, hogy annak érdekében adót vethessen ki, azt talán felesleges hosszasan bizonyíthatni.

Hiába határozná meg a megye tisztviselői fizetését,

hiába intézkednék utcsinálások, hidépités és másnemű intézkedések, vagy bármely más közigazgatási czélok iránt, ha nem lenne joga arra, hogy az azok elérésére szükséges pénzerőről is gondoskodják; ama hatóság, mely ez utóbbi jogot gyakorolná, mindig meggátolhatná szándékában, és a megye legfeljebb is egy véleményező testület maradna.

Csakhogy e gyakorlat irányában, annak tülhajtása ellen, mind az államnak, mind a megyebeli érdekelteknek szükségök van bizonyos biztosítékokra.

Az államnak biztosíthatnia kell magát az ellen, hogy a megyék a saját czéljaikra kivetett adó által képtelenné tehessék a megye lakosságát az állam iránti kötelességeik teljesítésére.

Az egyeseknek pedig biztosíthatniok kell magokat tisztán meghatározandó feljebb folyamodási jog által az ellen, hogy a bizottmányok többsége által tulterheltesenek.

Az alkotmány, a szabadság megvédése szempontjából, okvetlenül legfontosabb joga volt a megyéknek a felterjesztési jog, melynek alapján, a törvénybe ütköző rendeletek végrehajtását a gyakorlatban igen sokszor megtagadták.

És ez azon jog, melyet némelyek, visszaemlékezve az azzal gyakran elkövetett visszaélésekre, minden jó kormányzattal, némelyek pedig kiválóan a parlamenti felelős kormánynyal összeegyeztetetlennek tartanak.

Ezekkel ellenkezőleg azt állítja szerző, hogy e jog minden lehető kormány- forma mellett szükséges, hogy hazánk viszonyai között kivált, arról le nem mondhatunk, hogy bármely kormányrendszer alatt zavar nélkül és sikeresen gyakorolható, és hogy végre épen

a parlamenti felelős kormány az, melynek gyakorlata legsikeresebb, legkevesebb zavart előidéző lehet.

Csak három dolog kell ehhez : e jog gyakorlatának szabályozása, a felelősség czélszerű felosztása, s egy alkotmányos intézmény életbe léptetése, a melynek útján a kormány és a megyék közt netalán létrejövő összetükközések minden zavar és haladék nélkül elintézhetőek legyenek.

A mi magának a jog gyakorlatának szabályozását illeti, két okon szólalhat fel a megye; az egyik, ha a rendeletet törvényesnek bár, de czélszerűtlennek tartja; a másik, ha törvénytelennek találja azt.

Az első esetben, ha felszólalása után is ragaszkodik ahhoz a felelős minister, föltétlenül teljesíteni tartozik.

A másik esetben még akkor is megtagadhatja az engedelmisséget, csak hogy ez esetben ennek a bizottmányban egyenkénti nyilvános szavazás útján kell eldöntetnie, minden tag, ki az ellenszegülésre szavazott, személyes felelősséggel tartozván, mind az államnak, mind a netalán érdekükben szenvedett egyeseknek, eljárásaért.

Hogy pedig ily előforduló összetükközések esetében is a közigazgatás hosszasan fen ne akadjon, hogy a viszály a kormány és megye közt el ne mérgesedhesék, szervezendő amaz érintett alkotmányos hatóság, mely a kiadott ministeri rendelet törvényes vagy törvénytelen volta felett, mint esküdtszék, azonnal határoz, és a szerint, a mint a határozat kiűt, vagy a megye tartozik rögtön engedelmeskedni, vagy elveszti a szóban forgó rendelet kötelező erejét.

A hivatkozott alkotmányos hatóságot pedig, mely azon nagy fontosságú tisztet gyakorolná, hogy a tör-

vényhatóságok és a központi kormány között felmerülő összeütközéseknél a törvényesség kérdésében határozon, a legfelső országos törvényszék egy külön osztálya képezné, mely osztály tagjai törvényhatósági törvényszékeknek már legalább 10 évig működött tagjai közül az országgyűlés ajánlatára lennének a központi kormány által kinevezendők.

Ezen eredetét a törvényhatóságok választása, az országgyűlés kijelélése és a kormány kinevezésétől egyaránt védő, hivatala állandóságánál, helyzete magaságánál fogva már többé senkitől semmit nem várható, remélhető testület birna a részrehajlatlanság, és egész hivatalánál fogva a szakértelem azon fokával, mely emberileg elérhető.

A megyéknek az országgyűlési követek választásánál gyakorlott befolyását és utasításadási jogát vizsgálat alá vévén szerző, — miután az 1848-ki törvények a rendi képviselőt helyébe a népképviselőt léptették, és miután ennek értelmében a megye lakossága közvetlenül választja képviselőit, és így a megyéknek az országgyűlési követek választásánál gyakorlott befolyás jogvesztése úgy áll, hogy a megyei testület, mint ilyen, elveszti jogát azért, hogy a megye lakossága azt annál jobban, közvetlenebbül élvezhesse, de a választói jognak ily széles kiterjesztése után, a választás a megye által czélszerűen eszközölhető nem lenne, valamint az utasítás adási jogot sem gyakorolhatná azon képviselők hiányában, kik a megye lakossága által közvetlenül választottak, azon helyes következtetésre jut szerző: hogy a megyéket az országgyűlési követek választásánál gyakorolt befolyás és az utasítás adási jog többé nem illetheti, de amennyiben ezen jogot elvesztették, ezen jogvesztéség feleslegesen pótolva van a megye lakos-

sága által közvetlenül gyakorolt képviselői választás és az ilyképen választott képviselők ellenőrködése alatt álló kormány felelőssége iránti elvnek megállapítása által.

Az utasításadási jog elvesztése folytán, megtörténhetik ugyan, hogy a megye egyik vagy másik kerülete oly képviselőt választhat, ki nem tartozik a megyei többséghez; de ezt mind a szabadság, mind a rend érdekében csak előnynek tartja szerző; miután ez által a kisebbség a többség elnyomása ellen biztosítatik, számára a nyilatkozás, elveinek, nézeteinek az illető helyeni vitatása lehetővé tétethetik.

Megeshetik az is, hogy a megyebeli választó kerületek mind, vagy nagyobb része, oly képviselőket válasszanak, kik a megyei többség nézetével ellentétben állanak, de ezt felettébb valószínűtlennek tartja szerző.

De ha mégis előfordulna az, nem kétkednék egy perczig is azon, hogy a képviselőket úgy tekintse, mint kerületeik közvéleményének valódi képviselőit, úgy pedig azért, mert ők valószínűleg mindig újabb választásnak lesznek eredményei, mint a megyei testület, és mert egyenes választás útján épen az országgyűlési képviselőség céljából választattak.

Csak egy esetben, melyet még valószínűtlenebbnek tart szerző, azon esetben ugyanis, ha az országbeli törvényhatóságok többségének véleménye ellenkezésbe jönne a képviselőház többségének véleményével, tartaná szerző szükségesnek végére járni csalhatatlanul, hogy melyik képviseli az ország valódi véleményét, mert ez már egy országos meghasonlásnak jele volna.

És itt is igen nagy a parlamenti felelős kormány előnye a többiek felett. készen a mód megtudni a nem-

zet valódi akaratát a ház feloszlata és a nemzetre hivatkozás által.

Azonban ha maga a képviselő választás helyesen csak az egyes kerületek által gyakorolható, ha az utasítás joga mult alakjában sikertelen, ha sikeressé tétetnék, képtelen — és a képviseleti rendszerrel összeférhetlen is, el kell ismerni, hogy volt ezen jogok gyakorlatának roppant nagy haszna, mely abban állott: hogy minden közjogi és más országos kérdések a megyéken tüzetes megvitatás tárgyai valának, és ez által a megyék egy felől a politica gyakorlati iskoláját képezték, és másfelől a közszellemnek hatalmas emeltyüi, terjesztői lettek.

Oly fontosnak tartja szerző a megyéknek e két irányban gyakorlott hatását, hogy meggyőződése szerint okvetlenül ugy kell intézkednünk, hogy ez a követválasztási és utasításadási jog megszüntete után is megmaradjon.

Okvetlenül szükséges, hogy a megyék a tisztán kormányzási kérdéseken kívül minden political kérdésekkel is foglalkozzanak, mert csak ugy tartható fen a közügyek iránti érdekeltség, mely ha elvész, az önkormányzat az erre alkalmas és vállalkozó egyének hiánya miatt szűnik meg lassanként.

Okvetlenül szükséges, hogy a megyék a felmerülő political kérdésekkel is foglalkozzanak, mert csak ha a political tudományokat rendszeres tanulmányokká nem tevő vagy nem tehető honfiaknak is van alkalmuk megismerkedetni az időről időre felmerülő political kérdésekkel, csak ha ezek is mentül nagyobb számban hivatva érzik magukat ezen kérdésekkel foglalkozni, csak akkor fejlődhetik és lehet eleven egy erős közszellem, mely legyen utasítás, vagy nem, mind annak, hogy a kép-

viselőik küldőik szándékát, kívánatát, a haza érdekeit el nem árulhatják, legnagyobb biztosítéka, mind az iránt egyedül biztosíthatja a nemzetet, hogy jogait, alkotmányát, szabadságát, minden viszonyok közt megőrizni képes leend.

Okvetlenül szükséges végre azért is, mert csak így elérhető az, hogy ne halmozódják össze a központon minden politicalai irányu szellemi tevékenység, hogy ott tul ne forrjon az élet, mig a vidékeken kihál az, mi ha megtörténik, rendre, és szabadságra nézve veszélyes.

Ez irányra is hat egyenes rendeltetésén kívül a megyéknek azon joga, mely szerint a felsőbb rendeleteket mind czélszerűség, mind törvényesség szempontjából tárgyalniok lehet és kell; azon czélből, hogy ily irányban hasson, szerző még egy intézkedést kíván tétetni, mely abban áll, hogy a megyék tárgyalván bármely az államéletbe vágó kérdést, lett légyen az már felemlítve másutt, vagy nem, czélozza az bár egy régi törvény megváltoztatását vagy ujnak alkotását, ha határozatukat eziránt akár a kormányhoz, akár a képviselőházhoz beküldik, ne legyen az akár egyesektől, akár testületektől, akár meetingektől egy sorba helyezve, de különösen tárgyalassék, és még ha helyesnek nem találtatik is, indokoltan tétessék félre, küldessék vissza a megyének.

A törvényhatóságok egymással parlamenti felelős kormány alatt épen ugy, mint bármely más kormányforma mellett, levelezhetnek.

A VI. Fejezetben annak fejtegetésére menvén által szerző, miként függenének össze az általa indítványba hozottak szerint a központi kormány és a törvényhatóságok, mi módon lehetne általuk az ügyek rendszeres, folytonos vezetése eszközölhető? — annak felemlítése mellett, hogy egyedül a megyékről fog szól-

ni, nehogy még nehezebbé tétessék a mozgás ezen még senki által sem egyengetett téren, szól a községekről, a melyek a megyét alkotják, és a viszonyról, melyben azok a megyéhez állanak. Ugyanis :

Törvényeink és a törvényes gyakorlat szerint háromféle község van hazánkban, u. m.

szabad királyi város,
rendezett tanácsesal bíró község és
egyszerű falusi község.

Ezen megkülönböztetés ha nem is a szabadalmak alapján, ha nagyobb méltányossággal is a községek irányában, ma is fentartandó : mert a népes, a teljes önkormányzatra értelmi és anyagi képességgel bíró városokata mindezt nélkülöző községekkel egy vonalba helyezni képtelenség, igazságtalanság volna, valamint az sem volna helyes, hogy a teljes önkormányzatra nem kísértett községek mind egyforma helyzetbe tétessenek.

Ezek szerint a szabad királyi városok, és mindazon a törvény által megnevezendő községek, melyek népességük és anyagi helyzetük által a teljes önkormányzatra képesítve vannak, a megyéktől elvált, azoktól teljesen független, velök egyrangú törvényhatóságokat képezvén a központi kormányval egyenes összeköttetésben állanak és a megyék rendezésénél tekintetbe nem jöhetnek; jogaik, viszonyuk a központi kormányhoz ugyanazok, melyekkel a megyék birnak, berendezésük lévén csupán városi helyzetükhöz képest eltérő.

A megyét alkotják a második és harmadik helyen megnevezett községek a hozzájuk csatolt pusztákkal és azok népességével, még pedig mind azon községek, melyek népességük, értelmiségük és anyagi tehetségük-nél fogva rendezett tanács alkotására képesítvők, mint ilyenek a megyei tisztviselők hatásköre alól kivétetvén,

közvetlenül a megyei testület alatt állanak, míg azok, melyek a fenebbi kellékkal nem bírnak, mind közigazgatás, mind felügyet tekintetében a megyei tisztviselők alá rendelvek.

Ezen két fajta község is azonban saját ügyeire önkormányzattal bír, csak felügyeleti joggal bírván azokra vonatkozólag a megye vagy a megyei tisztviselő, és a legtöbb esetben csak az egyes községi tag, vagy a község egy részének panasza folytán, vagy olyankor lévén egyenes beavatkozási joga, midőn az előjáróság nem bír eleget tenni kötelességének, és támogatásért folyamodik; vagy midőn a felügyelő hatóság sürgetése daczára is a községi kötelezettségek teljesítenül maradnak, azon ügyekre nézve azonban, melyek a megye egy részére, vagy az egész országra tartoznak, a megyei testület vagy maga, vagy tisztviselői által, ha a szükség kívánja, egészen rendelkezik.

Előjáróit mindkét fajta község szabadon választja, a falusi községeknél a szakaszbeli tisztviselő, a rendezett tanácsosal bírónál pedig a megye küldöttje jelen lévén, hogy a rendre, hogy arra ügyeljen: miszerint a becsületbeli, és ama községeknél kisebb, emezeknél nagyobb értelmi tekintetnek elég tétessenek.

Ha bármily irányban hiba követtetik el, amazoknál az illető tisztviselő megsemmisíti a választást, fennmaradván a község felebbezési joga a megyei hatósághoz, melyet 8 nap alatt gyakorlatba venni tartozik, ellenkező esetben, vagy ha a tisztviselő eljárása helyben hagyatott, új szabályszerű választásnak kell történnie, emezeknél pedig a bizottmány kiküldöttje felfüggeszti csupán a hibás választást, és jelentést tesz a megyei állandó választmányhoz, melynek határozata ellen 8 nap alatt a község a megyei bizottmányhoz folyamodni

jogosulva van, melynek határozatához képest vagy érvénybe lép a megtámadott választás, vagy új választásnak kell történnie.

Ha pedig bármely község az így létrejött rendelkezésnek ellene szegül, amott az illető tisztviselő, itt pedig a megyei hatóság helyettesíti az előjáróságot addig, míg az ellenszegülés megszűnik.

Mindkét fajta község saját szükségéi fedezésére a törvény által meghatározandó módon adót vet ki a kerületben lakókra; az elsőbbségnél a kivetés a szakaszbeli tisztviselő jelenlétében történik, és ha sem az, sem az adóalap többségét képviselők által ellene 8 nap alatt kifogás nem tétetik, érvénybe lép az, ellen esetben pedig a megyei hatóság határoz. Az utóbbi községeknél pedig a kivetés a rendezett tanács által történik, 8 nap alatt az illető megyei hatósághoz felterjesztetik, és ha az ellen akár az adóalap többségét képviselők panasza folytán, akár hivatalból, a nevezett hatóság észrevételt nem tesz, érvénybe lép az.

Mindkét fajta községnél két esetben lehet joga a tisztviselőnek, illetőleg a megyei hatóságnak, hivatalból beavatkozni; azon esetben először, ha valamely a megyei és országos adóval hátralékban lévő község saját céljai elérése tekintetéből adóját felebb emeli, mely esetben azt előbbi összegére leszállíthatja; azon esetben másodsor, ha valamely község kivetésében mind azon kötelezettségek teljesítéséről, melyek törvény és megyei végzések szerint megilletik, nem gondoskodott, mely esetben az errőli gondoskodást elrendeli.

Továbbá, számos oly közigazgatási ügyek lévén, melyeket egyes községek külön nem, hanem csak szövetségaikkal csoportosulva, intézhetnek, — minők például a mellékutak s az azokon lévő hidak építése, fentartása,

az egészségi ügy teendői sat., — ily czélból a községek az illető megyei tiszttviselő vezetése mellett saját megkérdeztetésük után csoportokba alakítandók, önmaguk határozván meg az arányt, melyben különböző ügyekben a költségekhez járulni tartoznak, mind a csoportok miként alakulása, mind a teherviselési arány miatt, mind külön csoportok közt felmerülő összeütközésekre nézve a megyei hatóság birván döntő hatalommal, mely itt csak valamelyik fél panasza, vagy a kötelezettségek elhanyagolása folytán lép közbe.

Ezen községek és községi csoportozatok felett áll a megye, mely teljes fentebb kifejtett jogkörét, és a községekre nézve fenálló közigazgatási és felügyelő hatalmát a *megyei bizottmány által* gyakorolja.

A megyei bizottmány, a megye mindazon lakói által, kik a megyei terhek viseléséhez járulnak, közvetett választás utján választatik.

A bizottmány választása ugy történik, hogy az egyes községek 500 lélekig 2., azon felül 1000-ig ismét két, azon túl is minden új 500 lélek után két választót választanak, kik is beküldik megbizatásukat az azok megvizsgálására a lelépő bizottmány által e végből kiküldött választmány elnökéköz, hol azok megvizsgálatván, ha helyeseknek találatnak, a választási határnap legalább 28 nappal előre kilirdettetik, és akkor a választók a megye központjára összegyűlnek.

A választásra mindenki ajánlhat egyéneket és azok közfelkiáltással is megválaszthatók, de kétes esetben a választók kétfelé osztása által megtudandó a többség; ha pedig a választók egy 20-adrésze irásban kívánja, titkos szavazás történik.

Egyszerre csak egy egyén ajánlható, s a szavazás is csak egyre történhetik.

A bizottmányi tagok száma az egyes megyékre nézve népességükhöz képest változik, ezer lélekre eshetik egy bizottmányi tag, úgy azonban, hogy a legkisebb szám 50 legyen.

Az ilykép megválasztandó bizottmány tartama 6 évre terjedjen.

Tagja lehet a bizottmánynak, a ki

a) a megyében lakik,
b) a megyei adóhoz járul,
c) legalább 15 év óta semmi erkölesi megbélyegzést maga után vonó bínbén elmarasztalva nem volt, és legalább 10 év óta ilyennek alapos gyanuja sem mondatott ki reá;

d) csőd alatt nincsen,

e) legalább az elemi oktatás által megszerezhető ismeretekkel bir,

f) ha felsőbb iskolai tanulmányal bir, 22-ik, ha csak elemi oktatásban részesült, 30-ik évét betöltötte.

Ki az öt első pontban említett kellékek valamelyikét időközben elveszti, azt a bizottmány tagjai sorából kizárja és kizárni tartozik.

A bizottmány tagjainak sem fizetés, sem nyugdíj, vagy utiköltség nem fizettetik.

A bizottmány a közigazgatási rendes teendőket állandó választmánya és a tisztviselői kar által végezteti.

A bizottmány rendszeresen minden három hónapban ülést tart, melyen tagjai megjelenni tartoznak, és a ki helyes ok nélkül egy egész éven át elmarad, az elveszti tagságát.

Ezen rendes gyűlések határnapját, mindig az azelőtti gyűlés határozza meg, ha pedig rendkívüli gyűlés tartása szükséges, az az elnökség által, az annak

összehívására okot adott főtárgy megemlítése mellett 15 nappal előbb kihirdetendő.

Elibe tartoznak a központi kormánynak minden újabb intézkedéseket tevő rendeletei, melyeknek azonnal feljelentése, vagy az érdekükben teendő felterjesztés és annak indoka felett határoz, és ha a törvényesség kérdésbe vétele miatt történt a felírás, a rendelet második tárgyalása is kell, hogy előtte történjék, hogy ismét határozhasson a fentebb bővebben kifejtett feltételek mellett.

Ő intézkedik a képviselő választások körül, teljesíti a levelezéseket a törvényhatóságokkal.

Fő-főteendői egyike a megyei költségvetést elkészíttetni, a háziadót kivetni és behajtani, a számadásokat megvizsgálni.

Hozzá tartoznak mindazon ügyek, melyek a közigazgatás minden ágaiban választmánya és tiszviselői által el nem igazíthatottak, vagy a községek vagy egyesek részéről hozzá föllebbeztettek.

Hozzá tartozik az állandó választmány és tiszviselők s törvényszékek megválasztása, melyek közül az első kettő 3 évre, az utóbbiak pedig éltök tartamára választatnak.

Az állandó választmányt minden kijelelés nélkül választja a bizottmány saját tagjaiból 3 évre, az az alispán elnöksége alatt a tiszviselő karral egyesülten vezetői magát a közigazgatást.

Minden hónapban egyszer okvetlenül, ér ha szükséges az alispán által önbelátása, vagy tagjai egy 10-ed részének ahoz bejelentett kívánsága folytán, 8 napi előleges tudtuladás mellett, bármikor is összehívható.

Ezen állandó választmány tagjai is sem fizetést, sem napidíjat, sem utiköltséget nem kaphatnak.

A tisztviselők választása úgy történhetik:

A bizottmány a tisztujítást megelőző gyűlésében választ egy 10—20 tagból álló választmányt, melynek tagja sem azon perezbeni tisztviselő, sem olyan nem lehet, a ki magát tisztviselővé megválasztatni akarja; ezen választmány a tisztujítást megelőző napokban összeül a főispán elnöklete alatt, és minden tisztre négyet jelel ki, még pedig úgy, hogy ha e tekintetben egyetértés nem jöhetne létre, kettő a választmány többsége egy kormányképviselője, egy a választmány kisebbsége által jeleltetik ki.

Épen így történik a megyei törvényszék tagjainak választása is, csak hogy ezek törvényesen meghatározandó képzettséggel birni tartoznak, és életökre választatván, csakis kihágás folytán rendes törvényszéki ítéletek által elmozdíthatók.

Az összefüggés a központi kormány és a megye között a kormány által kinevezendő felsőbb rangú hivatalnoka által, — ki megtarthatja ugyan a főispán nevet, habár valójában a megváltozott viszonyok között, hivatása más lesz is, mint eddig a főispánoké volt, — létesül.

Ezen főispánság a megyére nézve közigazgatási hivatal, de megszűnik méltóság lenni; ő ellenőrje s felügyelője lesz a központi kormány részéről a megyei közigazgatásnak, és épen ezért a központi kormány nyal együtt legtöbb esetben változni fogván, a felsőház tagja nem fog lehetni.

Jogai a megye irányában:

Ő elnököl, midőn a bizottmány választásáról van szó, mind a választók választási jegyzőkönyveinek átadására kinevezett választmányban, mind a választó

gyűlésben, és felügyel arra, hogy senki, ki a törvényes kellékekkel nem bír, bizottmányi tag ne lehessen.

Elnököl a megyei bizottmányi gyűlésben.

Ő közli a központi kormány rendeleteit, és mind azokat, a melyeket a megyével tudatni kíván; ha a bizottmány törvényes hatáskörén túllépni akarna, joga van a gyűlést, de csak a következő napig feloszlatni, a midőn azt, vagy maga ismét megtartja, vagy az alispán elnöklete alatt tartatik az meg.

A megyei háziadóra nézve megteszi észrevételét, s annak kíséretében terjeszti fel a kivetést a központi kormányhoz.

Az államadó pontos behajtását sürgeti, és ha ez sikertelen marad, köteles orvoslásért a központi kormányhoz fordulni, és ha annak egyenes beavatkozása válnék szükségessé, azt végrehajtja.

A tisztviselő választások körül a kijelelési jogot a fentebb meghatározott módon gyakorolja.

Ezen kívül joga, sőt kötelessége a megye s az abban fekvő községek körében történőkről magának hivatalos tudomást szereznii, a tapasztalt hiányok miatt észrevételeit a megyénél megtenni, s egyuttal mindezekről a központi kormányt értesíteni, valamint másfelől a központi kormány minden értesítéseit a megyével közölni.

Az oly ügyekre nézve pedig, melyek a megye területén ugyan, de a középponti kormány által elintézendők, — mint az országosoknak elismert és az ország költségén építendő, fentartandó nagy közlekedési vonalok, a központi felügyelet alatt álló vasutak, vagy pedig bármely országos intézetek, — gyakorolja mindazon jogokat, melyek ezekre nézve a központi kormányt megilletik.

A megyének, szerinte törvénybe ütköző végzését felfüggeszti, mely felfüggesztés azonban, ha 8 nap alatt a központi kormány által meg nem erősítetik, magában megszűnik, míg ellenkező esetben a megye és a kormány között a törvényesség szempontjából ugyanazon eljárás áll be, mely fentebb azon esetre megállapítani javasoltatott, midőn a felsőbb rendelet törvényessége a megye által támadtatott meg.

A központi kormány ezenkívül a megyei törvénykezésre egyenes felügyeletet gyakorol az által, hogy a törvényszékek elnökét kinevezi, egyáltalában a megyei törvényszékek épen úgy, mint a többi törvényszékek, a mennyire ez a bírák függetlensége mellett általában lehetséges, alatta állanak.

És végül, nehogy bármely megye, akár saját törvénytelen végzésének erőszakolása, akár a törvényes kormányrendeletek végrehajtásának megtámadása által a közigazgatást megzavarhassa, sőt komoly időkben forrongást, zavart, sőt országos veszélyt idézhessen elő, joga van a központi kormánynak az ily megyének joggyakorlatát felfüggeszteni, csakhogy ezen esetben az országgyűlést 6 hét alatt összehívni, annak eljárásáról számot adni tartozik, és ha újabb 6 hét alatt a felfüggesztést meg nem erősítette, a megye minden jogaiba visszalép, ellenesetben pedig a megye törvénysértő tagjai, bünhözés végett törvényszék elé állíttatnak, a megyei hatóság új rendezése eszközöltetik.

Mindenek előtt elismerésünket kell nyilvánítanunk szerző iránt, már annyiból is, mivel jelen rövid vázlatban közlött munkája által, a parlamentaris felelős kormány és megyei rendszer egyeztetése, úgy a megyék-

neknek e czélből történendő szervezése iránt, javaslattal lépven fel, — ezáltal alkalmat szolgáltat ezen fontos kérdésnek sajtó útján megvitatására és az ez érdembeni nézetek tisztázására.

A szerző az alkotmánytól igénybe vevén, hogy az alatta élők szabadságát kétfelől biztosítsa, és pedig biztosítsa egyfelől a nemzetét, mint egészét a fejedelem irányában, és biztosítsa másfelől az egyénekét a nemzeti kormánynyal szemben, — ez okból, minthogy nézete szerint a nemzet szabadsága legsikeresebben a parlamentaris felelős kormányrendszer életbeléptetése mellett biztosítható, az egyéneké pedig a hajdani megyei rendszer jogkörének, a viszonyokhoz szabályozva a törvényhatóságok útján történendő gyakorlata mellett legbiztosabban óvatthatik meg, — e munka által azt igyekszik megmutatni; mikép a hajdani megyei rendszer jogköre, a követek választása és utasítással való ellátásán kívül, a parlamentaris felelős kormányrendszer életbeléptetése mellett is, nem csak fenttartható, de kellően szabályozva, a szabadság és rend érdekében még sikeresebben gyakorolható, mint az előbbi collegialis kormányzatunk mellett lehetséges volt.

Ezen alapnézetből kiindulva, szerző törvényhatóságaink számára, a melyekhez számítja a megyéket, törvényeink által megjelelt szabad kerületeket, szabad királyi városokat, és ezekhez hasonló joggal felruházandó jelentékenyebb egyéb városainkat, fen akarja tartani:

1) A megyei rendszer szerint eddig gyakorolt azon jogot, melynélfogva a megye közigazgatási tisztviselőit három évről három évre szabadon választotta, mely közigazgatási tisztviselők minden a törvényhatóság körében eszközendő közigazgatási teendőket teljesítendik.

Felelőséggel tartozván ezen tisztviselők a megbizatusuk szerinti eljárásukért.

2) Az igazságszolgáltatásra nézve a megyei rendszer szerint eddig gyakorolt befolyást oly módosítással, mikép a választott közigazgatási tisztviselők, az angol békebirák jogköréhez hasonlóan, kisebb összegű adóssági, birtokháborítási, rendőri és általában rendes alaki eljárást nem igénylő peres esetekben járjanak el, — az első folyamodásu törvényszéki tagok pedig szinte törvényhatóságilag szabadon választassanak ugyan, hanem illő tekintettel az igazolandó szakképzettségre, és nem bizonyos időszakra, hanem éltek fogytiglan, úgy hogy csak rendes peres eljárás útján legyenek elmozdíthatók.

3) A megyei rendszer mellett eddig gyakorolt felirási jogot oly szabályozás mellett, mikép ha a végrehajtandó rendelet ellen czélszerűség szempontjából történik a felírás, és az illető minister rendelete mellett megmarad, a törvényhatóság a rendeletet fentartani tartozik, — ellenben, ha törvényszerűség szempontjából történik a felírás, és a minister rendelete mellett megmarad, ez esetben a törvényhatóság a rendeletet végrehajtani nem tartozok, hanem az egy szervezendő alkotmányos birói testület elébe terjesztendő, és ennek elhatározásától függ, valjon a rendelet végrehajtandó, vagy a minister azt visszavonni tartozik-e?

Egyuttal, tekintve azt, hogy a megyék az eddig gyakorolt jogkörük folytán, hivatva lévén befolyást gyakorolni, nem csak a közigazgatásra, hanem a törvényhozásra is, ennek folytán minden fontosabb politiai kérdések a megyei gyűléseken tárgyalattak, és ez által azok a politiai képzettség elnyerésére iskolakul szolgáltak, de egyszersmind alkalmat szolgáltattak a közbizalmat megérdemlő egyének megismerésére és az

előforduló political kérdések felett a közvéleménynek kifejlődésére és nyilvánulására, — hogy a törvényhatóságok jövőre is e cél elérésére alkalmas tényezők legyenek, azon joggal kívánja szerző a törvényhatóságokat felruházni, hogy a mennyiben valamely létező törvény módosítása, vagy új törvény hozatala iránti javaslatot az országgyűlés elé terjesztene, ezen javaslatot az országgyűlés egyszerűen félre ne tehesse, hanem a mennyiben félreteendőnek találja is, ebbéli határozatát indokolni tartozzék.

Azon esetre pedig, ha netalán a törvényhatóságok többsége a nemzeti képviselők többségének nézeteivel ellenkezésbe jönné, ez esetben, a valódi népakarat kitudhatása végett, az országgyűlés feloszlatásának kelljen alkotmányszerűleg bekövetkeznie.

4) Saját szükségletei fedezésére a törvényhatóság külön pénztárral bír, e végre adót vet ki és azt behajtja. Ezen jogot azonban a központi kormány főfelügyelete alatt gyakorolja.

5) A törvényhatóságok egymás közt szabadon levelezhetnek.

Bírálat alá vónék a szerző által a törvényhatóságok számára biztosítani javasolt jogositványokat, mindenek előtt ki kell emelnünk azt: hogy a mennyiben ezen jogositványokkal szerző nem csak a megyei hatóságokat, hanem a törvény által megjelölt szabad kerületeket, úgy nemkülönben a szabad királyi városokat és a törvény által szinte ily joggal ellátandó jelentékenyebb egyéb városokat is, fölruháztatni kívánja, ezáltal a törvényhatóságok nagy számúánál fogva, a kormány eljárásában felette sok helyről és különböző felfogásból akadályoztathatnék, és így a rendes kormányzás már e tekintetből is lehetetlenné válnék, másrészt ezen megje-

lett különböző törvény hatóságok nagyon különböző népessége vagyoni és értelmiségi igen eltérő mivolta miatt, a kijelelt jogosítványokat egyforma arányban nem gyakorolhatnák, más arányt megállapítani pedig czélszerűen nem lehetne.

Ennek előre bocsátásával tekintsük már most a jogosítványokat egyenként :

Az 1-sőre. A felelősség elvének czélszerű szabályozása és alkalmazása mellett, a közigazgatási teendők a törvényhatósági választott tisztviselők által is helyesen végeztethetvén, azért, minthogy az által, ha a törvényhatóságok választott tisztviselői által a közigazgatási teendőkre befolyást gyakorolhatnak, a központi kormánynak a szabadságra veszélyessé válható tulsulyra vergődése már csak annyiban is meggátoltatik, mennyiben a tisztviselőknek egy igen jelentékeny része a törvényhatóságok ezen jogköre folytán a központi kormány irányában függetlenségét megtarja, és általa eszközül fel nem használhatatik, de a törvényhatóságok által választott tisztviselők a közigazgatási teendők teljesítése körül a tulszigor alkalmazására sem lesznek oly hajlandók mint a központi kormány részéről kinevezett és egyedül attól függő tisztviselők,— továbbá, minthogy a közigazgatási teendők a törvényhatóság által választott tisztviselők útján sokkal olcsóbban is teljesíthetnek, mint az a központi kormány által kinevezendő hivatalnok sereg útján megtörténhetnék : mind szabadsági, mind financialis érdekből, kívánatosnak találjuk, hogy a törvényhatóságok azon jogkörrel felruháztassanak, melynél fogva közigazgatási teendők ellátásával megbizandó tisztviselőiket időszakonként szabadon válasszák. Minthogy azonban az ujabbkori fejlettebb viszonyok a közigazgatási teendőket felette gyarapították, és így az azok ellátására hiva-

tott tisztviselőben az ügyek kezelése körül szerzett jártasság lényeges kellék arra, hogy teendőit czélszerűen végezhesse; a 3. évi időszakot, a melyre szerző a közigazgatási tisztviselőket választatni javasolja, igen rövid tartalmunak tartjuk, hanem legalább 6. évi időtartamra tartanók azt felemelendőnek.

A 2-ra. Az igazságszolgáltatás szervezése iránti jogkörre vonatkozó javaslatból elfogadhatónak csak azon részét találjuk, mely a választandó közigazgatási tisztviselőknek a rendes alaki eljárást nem igénylő kisebb érdembeli egyszerű peres és rendőri esetek elintézésére bírói hatáskört adni indítványba hoz. de e részben is csak bizonyos alább felemlítendő korlátolás mellett; a javaslatnak azon részét ellenben, mely a rendes első bíróságu törvényszéki tagok választására vonatkozik, sem elvi tekintetből, sem viszonyaink tekintetéből nem helyeselhetjük.

Ugyanis nézetünk szerint is, a választandó közigazgatási tisztviselők bírói hatáskörrel ruháztathatnak fel a rendőri ügyekben, úgy a kisebb összegbeli világos adósági keresetekben általában, kötelezésnél fogva pedig bármely összeg erejéig, továbbá birtokháborítási és egyéb rendes alaki eljárást nem igénylő peres esetekben, — de egyéb bíróságok részéről hozott ítéleteknek járásukban végrehajtás után történendő fogyanatosítása, sőt saját ítéletüknek fogyanatosítása is, a mennyiben a végrehajtás ingatlanra intézendő, czélszerűen reájuk nem ruházható. Mert, a közigazgatási teendők miatt gyakran lévén kénytelen a tisztviselő rendes székhelyétől távol lenni, de a közigazgatási teendők, sürgős voltuknál fogva, őt kiválóan igénybe is vevén, ez okból az ítéletek végrehajtásánál megkívántató gyors eljárás közigazgatási tisztviselőnél el nem érhető, — azon felül pedig

a szabadon választott közigazgatási tisztviselőről rendszerint fel nem tehető, hogy a végrehajtások — különösen az ingatlanokra intézendő végrehajtások körül megkivántató lényeges törvényszerű formaszertüskéket ismerje, és azokat a felek jogai megóvása tekintetéből czélszerűen alkalmazni tudja. E czélból tehát járásonként rendes végrehajtók lennének alkalmazandók, kiknek hatáskörükhez tartoznék, az illető járásban minden külbirósági ítéletet és a járásbeli közigazgatási tisztviselő ítéletét is, a mennyiben ingatlanra intézendő, végrehajtani.

Az első bíróságu törvényszékek tagjainak választását azonban, mind elvileg, mind viszonyaink tekintetéből, törvényhatóságainkra egyáltalában nem bízhatjuk.

Mivel, ha mindjárt a szakképzettség igazolása és az életfogytiglani választás iránti rendszabályok, némiképp gyengítik is azon rossz következményeket, melyek abból erednek, ha a bíró szabadon és időszakonként választatik, de azok, tekintve azt, miképp magában a választási rendszerben van a választott bíróságok eljárásánál tapasztalt hiányok kutforrása, ezen rendszabályok alkalmazása mellett is, káros hatásukat nagy részben gyakorolni fogják.

Mert nagyobb számú választóktól fel nem tételezhető azon higgadtság és részrehajlatlanság, mely megkivántatik ahoz, hogy a megürült törvényszéki bírói állásért jelentkezők közül azt szemeljék ki, ki arra legérdemesebb, — de a választók legnagyobb része képesítve sincs arra, hogy kellőleg mérlegelhesse a jelentkezők hivatásukhoz megkivántató kellékeit, sőt a tömegekre rendszerint határozó befolyást gyakorló érzelmeknek engedve, a bírói állásra jelentkezők közül azokat

fogják kiválólág a birói székbe ültetni, kik iránt legtöbb rokonszenvvel viseltetnek.

Már pedig innét azon eredmény várható, hogy a jelentkezők közül nem a legérdemesebb fog megválasztatni, hanem az, ki a választók közt legtöbb rokonnal, jó ismerőssel bir, úgy hogy a legkitünőbb képességű egyének mellőztethetnek, midőn mások, kik csak egyszerűen a törvényszabta képességet tudják kimutatni, megválasztatnak. Innét következik aztán az is, hogy a birói pályára, mely oly sok oldalú nehéz munkateherrel járó és tetemes költségbe is kerülő tudományos előkészületet vesz igénybe, és e mellett anyagilag keesegtető jövőre sem nyujt reményt, épen azok, kik arra legtöbb hivatással, de annyi önérzettel is birnak, mikép a választással járó esélyektől nem akarják sorsukat függővé tenni, — hajlandók nem lesznek magukat szentelni, és így maga a választási rendszer önmagában azt eredményezi, hogy épen a független jellemű egyének, tehát azok, kik ezen hivatás betöltésére legalkalmasabbak, tartatnak attól vissza, hogy ezen pályát válaszzák.

De ha tekintetbe vesszük, mikép a választók természetserüleg a jelentkezők közül leginkább azokat lesznek hajlandók megválasztani, kiket közelebbről ismernek, — a birói választás azt fogja eredményezni, hogy a törvényhatóságok körében működő elsőbiróságu törvényszékek többnyire oly egyének által lesznek betöltve, kik azon törvényhatóságbeli származásuak, és így ott családi és egyéb bensőbb viszonyt eredményező összeköttetéssel birnak. Tekintve már most azt, hogy a választott biró le van kötelezve a választók többségének, mely őt megválasztotta, és főkép azon többség vezetőinek, — tekintve továbbá azt, hogy a törvényhatóságból való származása miatt, a birói hatósága alá tartozók

közül számosan lesznek olyanok, kik akár családi, akár más tekintetből közelebb viszonyban állanak hozzá, de még sem annyira, hogy törvényileg azok ügyeiben való eljárástól eltiltathatnék, — azt kérdezzük: valjon, ha figyelembe vesszük azt, hogy a bíró is, mint az emberi gyengeségektől nem ment lény, az emberi gyarlóságoknak alá van vetve, a törvényhatóságilag megválasztott bírótól várható-e azon a bíróban megkívántató részrehajlatlanság és függetlenség, mely szerint mindenki irányában egyforma szigorú következtettséggel a törvényt fogja sinór mértékül tekinteni, és egyedül önzetlen tiszta meggyőződését követni ítéletei hozatalánál?

Ne felejtsük el soha azon az erkölcsi életben oly fontos szabályt, miként az erkölcsi félrelépések legsikeresebben úgy kerültetnek el, ha annak elejét vesszük, mikép kötelességeink hajlamaink és jogositott érdekeinkkel összeütközésbe jőjjenek! Ne is ámítsuk magunkat avval, hogy az előhaladott polgárisultság igényeinek megfelelő igazságszolgáltatást választástól függő bírák mellett is elérhessünk; hanem nyugodjunk meg abban, hogy részrehajlatlan, gyors igazságszolgáltatás oly rendszer mellett, mely szerint a bírósági tagok választástól függnék, képzelhetlen, — hogy tehát, ha hitelre, vagyon biztosságra, és a csak ezek mellett elérhető anyagi jólétre akarunk szert tenni, el kell fogadnunk a bíróságok szervezésére nézve azon rendszert, mely mellett az eddigi tapasztalatok szerint legsikeresebben érhető el a részrehajlatlan gyors igazságszolgáltatás, mely lényeges kellékül megkívánatik ahoz, hogy a hitel és vagyonbiztosság megszilárduljon.

Amde, hogy az eljáró bíróság magasztos hivatásának minél jobban megfeleljen, a szervezésnél főtekintet legyen arra, hogy a bíró felülről, alulról független ma-

radjon. Ez azonban legbiztosabban ugy érhető el, ha a felelős igazságügyministerium utján kineveztetvén, bűnvádi uton történendő elmarasztalása esetét kivéve, elmozdíthatlan volta törvényileg kimondatik, és részére (az egyes kiváló érdemekért a soron kívüli előléptetes fenntartásával) a kineveztetése idejéhez képest mérlegezendő rangfokozat szerinti előléptetés, állásához mért illő anyagi jólét és nyudijj biztosítatik.

A választás mellett buzgólkodók az elsőbiróságu törvényszéki tagoknak az igazságügyi miniszterium utján történendő kineveztetése ellen azon ellenvetést hozzák ugyan fel : hogy a minister nem ismerhetvén a betöltendő törvényszéki birói állvmásokért jelentkező egyéneket, részint az általuk bemutatandó képességi igazolványok, részint a felettük nyert hivatalos értesítés nyomán kénytelen a kinevezést megtenni; és így, miután a tapasztalás azt mutatja, hogy néha a legjobb képességi igazolványokkal felszerelt egyén a legkevésbbé alkalmasnak bizonyult be azon állás betöltésére, melyre igazolványai őt oly annyira képesítettnek állítják, — ugy nem különben, hogy a képességi hivatalos értesítést készítőik is gyakran félreismerik az egyéneket, gyakran elfogultak egyik vagy másik iránt, — a minister általi kinevezésnél épen oly kevésbé van biztosítva a közönség, mikép a jelentkezők közül csak az állásra legérdemesebb fog kiszemelhetni, mint a választásnál. E mellett pedig nagyon kell attól tartani, hogy a minister a birójelelt political nézeteire tekintettel fog lenni, s hajlandóbb lesz azon birójeleltet alkalmazni, ki a kormány politicáját vallja a magáénak, mint azt, ki az ellenzék nézetéhez ragaszkodik; miből aztán önként következik, hogy az első biróságu törvényszéki birói állomások betöltése által a kormánynak egy igen széles

körben kiható eszköz szolgáltatik kezére, mely által tul-terjeszkedési hajlamának foganatosítását támogatni kész harczosait szaporithassa.

Ezen ellenvetés azonban amnyiban, mennyiben ki-mutatja, hogy a kinevezés mellett is lehetségek téve-dések, fordulhatnak elő visszaélések, — csak azt igaz-olja : hogy a bíró kinevezés iránti intézmény sem ment azon minden emberi intézménnyel közös gyengeség-től, mely abban rejlik, hogy tévedésekre, visszaélésekre alkalmat szolgáltat, — a mennyiben pedig annak kitüntetésére szolgálna, hogy a bíróválasztás intézménye helyesebb a kinevezési intézménynél, alaptalannak tű-nik fel.

Ugyanis, ha nincs is annak lehetősége kizárva, hogy a minister a képességi igazolványok és nyert hivatalos ér-tesítések által félrevezettethetik, ennek lehetősége sokkal csekélyebb nála, mint a nagyobb tömegből álló, s nagy részben arra, hogy megítélhessék, ki alkalmas a bírói állomás betöltésére, nem is képesített választóknál; miután fel kell tennünk, hogy a bírójelelt által felmu-tatott képességi igazolványok rendszerint a valósághoz közelítenek, és hogy azon hatóság vagy hatósági sze-mély kinek részéről a képességi ismertetés ered, az is mertetést az igazsággal megegyezőleg akarja és tudja is előterjeszteni; holott a választók többségének képzett-ségi mivoltánál fogva mindig a véletlentől függ a választás eredménye. A mi pedig a kinevezésből eredhető azon veszélyt illeti, hogy ez által a központi, kormány-nak tulsulyra vergődhetése elősegítetik, ez csak látszó-lagos; miután azon intézkedés életbe léptetése mellett, hogy a kinevezett bíró, bűnvádi uton történendő elitél-tetése esetét kivéve, többé el nem mozdítható, továbbá, hogy kineveztetésétől számitandó rangfokozat szerint

halad előre, és csak kiválóbb érdemek folytán történhessenek rendkívüli előléptetések; a már kinevezett bíró a központi kormánytól teljesen függetlenné tétetik; midőn ellenben a választott bíró rendszerint családi összeköttetése és közelebbi ismerősei körében fogván bírói tisztében eljárni, azon káros befolyásnak, mindig alá lesz vetve.

Ha tehát csak az eddig előterjesztettek figyelembe vételével mérlegezzük is elfogulatlanul a választási és kinevezési rendszerből eredő következményeket, már azon eredményre kell jutnunk, hogy a kinevezési rendszer több biztosítékot nyújt arra, hogy az ilykép alkalmazandó törvényszéki bírák hivatásuknak meg fognak felelni, mint a választási rendszer. A kinevezési rendszernek a választási rendszer feletti előnyös volta még kétségtelenebbül kitűnik azonban, ha tekintetbe vesszük: mikép a kormányról fel kell tételezni azt, hogy felfogja, mikép a nemzet áldozatképessége anyagi jóléte gyarapodásával emelkedik, és hogy a helyes igazság szolgáltatás az által mivel a hitelt és vagyonbiztosságot szilárd alapra fekteti, a nemzet jólétének előrehaladása egyik főemelyűjét képezi, — tehát saját érdekében is a bírák kinevezésénél úgy fog eljárni, hogy a kinevezendő bírák hivataluknak kellőleg megfeleljenek; továbbá, ha tekintetbe vesszük azt is, mikép a kinevezés körül elkövetett hibák miatt, a közvélemény sujtó megrovásait vonván magára a minister, ez okból is arra lesz indítva, miszerint a kinevezésnél minél nagyobb lelki ismeretességgel járjon el: — holott a választóktól annyi belátást nem várhatunk, mikép a választásoknál saját érdekeik feláldozásával egyedül a közjóra legyenek tekintettel, de miután a választók a többség köpönyege alá rejtőzködve a közvélemény sujtó bírálatát kikerülik,

ellenük a hibás választásokért a közvélemény, megrovása sem gyakorolhatja azon hatást, hogy attól tartva indítatnának arra, mikép a választásnál, minden más tekintetet mellőzve, csak a közjóra legyenek figyelemmel.

A miért is, már elvileg sem lehetünk barátai annak hogy az elsőbíróságu törvényszékek tagjai a törvényhatóságok részéről választassanak; hanem a hivatkozott törvényes intézkedések mellett, az elsőbíróságu törvényszékeket a kormány részéről történendő kinevezés útján kívánjuk szerveztetni.

Ha azonban tekintetbe vesszük, mikép nem csak megyéink, hanem szabad kir. városaink és a törvények által megjelelt szabad kerületek is birtak bizonyos tekintetben önkormányzati hatósággal, és hogy ily hatósággal jelentékenyebb egyéb városaink is, az önkormányzati elv czélszerű fogamatba vétele tekintetéből, hasonlóul felruházandók, — az önkormányzati hatósággal bíró törvényhatóságok nagy száma, és azoknak népesség, úgy vagyon és értelmi erő tekintetében nagyon különböző voltak miatt, viszonyainknál fogva gyakorlatilag kiválóan czélelles hatást eredményezne, ha a törvényhatóságaink körében működő elsőbíróságu törvényszékek tagjai, törvényhatósági tisztviselőknek tekintetvén, a törvényhatóságok útján választatnának.

Mivel a t.-hatóságok nagy száma miatt ahoz aránylag az első bíróságu t.-székeknek is igen nagy számmal kelltven lenni, ebből azon eredmény várható, hogy miután a birói hivatás helyes betöltésére alkalmas egyén felesleg sehol, de főkép hazánkban nincsen, a birói állomások nagy része azok ellátására alkalmatlan egyének által fog betöltetni, és a szükséglethez képest czél-

szertien központosítva hatályosan működő jogképzett-ségbeli értelmi erő el fog forgácsoltatni. De képzelhetlen is, hogy kisebb törvényhatóságaink, mint Ruszt, Kószeg, Bazing, Modor stb., annyi költséget elviselhesenek, mennyi egy kellően rendezett és állásukhoz képest illően fizetett birói tagokból álló törvényszék fenntartására megkivántatik, — a törvényhatóságok önkényére pedig csak nem lehet azt bizni, hogy ők saját belátásuk szerint rendezzék a hatóságuk körében működő törvényszékeket, és hogy netaláni fonák rendszabályaik által a közérdeket képező rendes igazságszolgáltatást lehetetlenné tehessek.

Már most, midőn meggyőződésünkkel kezd válni az, hogy az előhaladottabb polgárisultság igényeinek eddigi patriarchalis igazságszolgáltatásunk, mely azon közmondásunkban nyerte jellemző kifejezését „plus valet favor in iudice, quam lex in codice“, többé meg nem felelhet; ha akarjuk a czélt, azaz a rendes igazságszolgáltatást, akarni kell az annak elérésére vezető eszközöket is, és ennek folytán, miután a választási és kinevezési rendszerekből várható eredmények figyelmes és elfogulatlan mérlegezéséből azon tanuság derül ki, hogy az igazságszolgáltatási közegek czélszerűbben szerveztethetnek a központi kormány általi kinevezés, mint a törvényhatóságok részéről választás utján, azon biztos reményt tápláljuk: hogy törvényhozásunk első bíróságu törvényszékeink szervezésére vonatkozólag is, a felelős központi kormányt fogja felruházni azon jogkörrel, hogy a törvényszéki tagok általa legyenek kinevezendők; és pedig annyival is inkább, miután a helyes igazságszolgáltatás az összes nemzetet kiválóan érdeklő közérdeket képez, és így az erre vonatkozó intézkedések jogszerűen az államigazgatásba befolyó ható-

ságok közül csakis az egész nemzet érdekében működő központi kormány jogköréhez tartozóknak vétethetnek.

A 3-ra nézetünk szerint a szerző által javaslatba hozott felirási jogkörnek a törvényhatóságok részére történendő engedélyezése mellett, a parlamentaris felelős kormány képtelenné válnék a rendes kormányzásra, és így felelőssége is illusoriussá lenne, de a törvényhatóságoknak ily jogkörrel leendő felruházása oda vezetne, mikép a szabadság megóvása végett alkotott tulságos és elhibázott elővigyázati rendszabályok folytán, a szabadság kellő élvezhetése tekintetéből is lényegesen szükséges rend lehetlenné tétetik, és a nemzetnek, mint egésznek jogsérelmével, a képviselői megbízásából és ellenőrködése alatt működő felelős kormánynak közérdekű intézkedései a kisebbség akaratától függővé lennének.

Mert ha több százra rugó törvényhatóságaink a központi kormány rendeleteit mind czélszerűség, mind törvényszerűség szempontjából megbírálni, és foganatbavételük előtt azok ellen felirással élni feljogosítottak, miután a nagyszámu törvényhatóságok közt valószínűleg mindig fog akadni oly törvényhatóság, a hol a kormány nézetével ellenkező felfogás vergődik uralomra, a kormány biztosan semmiféle rendeletének annak idejében általánosan történendő foganatosítására sem számíthat, és így rendelete részben foganatosítottván, részben foganatosítás nélkül maradván, az által rendeletei hatályossága kérdésessé válik, — a miből aztán önként következik, hogy az ebből a nemzet érdekeire háramló káros hatásért a kormány felelőséggel nem tartozik.

De a törvényhatóságoknak ily felirási jogkörrel történendő felruházása mellett a kormányzati teendők oly annyira bonyolódottakká és nehézkesekké lenné-

nek, mikép a gyors és rendes eljárás a legfontosabb és legsürgősb intézkedéseknél is lehetlenné válnék, és a törvényhatóságok s a kormány közti folytonos surlódások az államot szünet nélküli csatározások színhelyévé tennék, a hol a kormány a közjóra irányzott intézkedései keresztülvitele végett, minden egyes esetben az ellenszegülő törvényhatóságokkal megküzdeni kénytelenítették. Már most, miután ily nehézségekkel küzdő kormány abbéli feladatának, mely szerint a közjólétre nélkülözhetlenül megkivántató rendnek érvényt szerezni törekedni tartozik, meg nem felelhet, az ebből eredő elégtelenség könnyen oda vezethet, hogy a nyugalomra és rendre vágyók, a szabadosságra fajult szabadság feláldozásával is készek a kormányt a rend helyreállítása iránti törekvésében támogatni.

Különben, minthogy a felirási jogkörnek a javasolt módon történendő gyakorlatba vétele mellett, a nemzet egyes részeit képező törvényhatóságok a központi kormánynak közérdekű üdvös intézkedéseit is meggátolhatják. — a javasolt felirási jogkörrel a törvényhatóságok a nemzet jogai sérelmével lennének felruházva, és ezen jogkörnek reájok ruházása által, az alkotmányos államigazgatás azon főelve, mely szerint a kisebbség a többség határozatának a magáét alárendelni tartozik, sértetnék meg, és ez által az alkotmány-szerű kormányzás lehetlenné tétetnék.

A miért is, ha nem csak névszerinti parlamentaris felelős kormányt akarnunk, hanem annak áldásaiban is részesülni kívánunk, nem szabad azt az őt megillető hatáskörében, hatóságát megsemmisítő intézmények által megakasztani, — hanem engedjük meg, mikép a nemzet többségének bizalma által reá ruházott hatalmát szabadon használhassa fel arra, hogy a nemzet javára

által szükségesnek elismert határozatait fogamatba vehesse. Mivel csak azon esetre, ha szabad működési kört biztosítunk számára, képes hivatásának megfelelni, és tétethetik felelőssé eljárásaért és mulasztásaért. A mennyiben pedig a központi kormány netaláni visszaélései ellen biztosíték szüksége fenforog, helyezzük azt azon intézményekbe, melyek a mellett, hogy a központi kormányt üdvös működésében nem akadályozzák, leginkább vannak arra hivatva, hogy a központi kormánynak a nemzet és egyesek szabadsága veszélyeztetésével járó intézkedéseit megakadályozzák. Ilyenek a nemzeti képviselet alakítását szabályozó széles alapra fektetett választási törvény, és ebben oly intézkedések, hogy a választók többségének valódi akarata a választás által minél határozottabb kifejezést nyerhessen, — a nemzeti képviselet részére, az adó megszavazása iránti jognak minél tüzetesebb megalapítása mellett, az állami háztartás költségei megállapítása, kezdeményezési és interpellationális jogának biztosítása, — továbbá a sajtó szabad működése, politikai vétségekre és bűnvádi esetekre az esküdtbirósági intézmény életbeléptetése.

A nemzeti képviselet választását szabályozó 1848-ki V. törvényünk elég széles alapra van ugyan fektetve. és a választásnak közvetlenül történendő eszközlése iránti rendelkezése, úgy a választás körüli eljárásnak a kormánytól független egyénekre történt ruházása által, a választás szabad gyakorlata elérése végetti intézkedéseket is tartalmaz; de miután azon választási kerületekre nézve, melyek több községkbeli választók által képeztetnek, a hivatkozott választási törvény 27—36 §§. nyomán a választás szavazás utján is a választókerület főhelyén megy végbe, a távolabb eső községkbeli választók szabad választási jo-

ga oly annyira nehezítve van, mikép nagyrészből reájuk nézve nem is foganatosítható, vagy foganatosítása aránytalan áldozatokba kerül, e mellett pedig lélekvásárlásra is alkalmat szolgáltat, és a választókerület főhelye és ahhoz közelebb eső községek választóinak a távolabb eső községek választói felett, a választás czélzatatával ellenkező oly előnyt biztosít, mely a kerület választói összesége valódi akarata nyilvánulását sok esetben lehetetlenné teszi.

Ugyanis, midőn a képviselői jelelték közt a választók szavazása utján döntenek el a választás, a távolabb eső községbeli azon választók, kik beteges állapotban vannak, a kerület főhelyén meg sem jelenhetvén, választási jogukat egyáltalán nem gyakorolhatják, a kevésbé vagyonosak pedig, a lakhelyöktől szükségelt több napi távollét folytán felmerülő idővesztés és költségcsökkenési teher által súlyosan sújtatván, ez okból lesznek kénytelenek választási joguk gyakorlásától elállani, vagy pedig a jelentkező követjelelték közül, tekintet nélkül arra, mennyire helyeslik elveit, mennyire nem, — azt lesznek kénytelenek támogatni, ki hajlandó menetelők költségeit viselni; honnét aztán önként következik, mikép a választási kerület főhelyén és ahhoz közel eső községekben lakó választók a távolabb lakók ellenében gyakran a szabadválasztási joggal ellenkező döntő befolyást gyakorolnak, ugyanemkülönben, mikép azon ügy alatt, hogy a távolabb eső községbelieknek lehetőségessé tétessék választási joguk gyakorlata, a választóknak a választási főhelyre való szállítása és uti költségeik fedezése czime alatt, azok részére rendezett lakmározások és itatások által, a lélekvásárlás egyik, sokszor a legszomorúbb következményeket előidéző nemének gyakorlata idéztetik elő.

A mult választási mozgalmak elég számos példát mutathatnak fel, a választási törvény ebbeli hiányos intézkedéséből eredett szomorú eseményeknek, melyek eléggé élénken figyelmeztethettek bennünket arra, hogy ezen hiányon okvetetlenül segítani kell.

Véleményünk szerint, a tapasztalt hiányos eljárást úgy lehetne czélszerűen módosítani, hogy a választási törvény 27—30 §§-ai értelmében a választási eljárás a kerület főhelyén megindítván, mennyiben a jelentkező választók közakarattal valakinek megválasztásában öszpontosulnak, a választás közakarattal megtörtnek nyilváníttassék és befejezettnek kijelentessék; ellenben a mennyiben a választók közül tizen szavazást sürgetnének, a választás a kerület főhelyén megkezdetvén, a szavazatszedő küldöttség a kerülethez tartozó községekben egymásután megjelenni és így a szavazatokat feljegyezni tartozzék. A szavazásnak ily modorban történendő szervezése mellett igaz ugyan, hogy a szavazás oly gyorsan be nem fejeztethetik, mint a hogy ez a divatozó szavazási rendszer mellett történhetik; de ennek életbe léptetése mellett a választók nagy tömegének összetódulása megakadályoztatván, az ebből eredő összeütközéseknek is eleje vétetik, — továbbá mindenik választónak lehetővé tétetik választási jogát gyakorolhatni, és a mellett, hogy mindegyik községben az előljároság a rendet fentartani képes leend, a nép gyengéire számító roszelelkű fellépők azon ürügytől, melynek örve alatt a lélekvásárlást gyakorolni szokták, meg lévén fosztva, bűnös merényletük nem csak felette nehezítették, hanem az ellenük könnyebben igazoltathatván, attól magukat visszatartani inditva leendnek.

A nemzet által viselendő adóteher mennyiségének és ezzel kapcsolatban az államháztartás költségvetésé-

nek megállapítását, a nép választott képviselői által alkotmányyszerűen gyakorolni hivatva lévén, a mennyiben ezen főfontosságú alkotmányos jogának csonkítatlan gyakorlatában a képviselő testület törvényeink által biztosítatik, ebbéli joga alkalmazásba vétele által, a kormány önkényének korlátot szabhat, úgy, hogy a nemzet akaratával ellentétben levő intézkedései keresztülviteléhez megkivántató eszköz hiányában, a nemzet akarata előtt meghajolni kénytelen. Így tehát a parlamentaris felelős kormányrendszer egyik lényeges intézményében rejlik a főbiztosíték arra nézve, hogy a kormány hatalmának tulsulyra vergődhetése megakadályoztathassék.

A mennyiben azonban netalán a képviselőtestület önmagában nem birna elegendő erélylyel a szabadság ügye védelmére, ott álljon szövetségeseül és hatalmas támaszul a szabad sajtó és szabad egyesülési jog intézménye, mint a közvélemény leplezetlen nyilvánulását eredményező tényezők, és ezek védelmére szolgáljon azon intézmény, hogy a politicalai és sajtóvétségek feletti ítéllehozatal esküdtszékekre ruháztassék.

Szerző ugylátszik a szabad sajtó fontos hivatását és mint a szabadságérti küzdelem egyik főharczosát nem eléggé méltányolja; mert, midőn a törvényhatóságok részére kívánja vindicalni azon hatáskört, mikép általuk a kormány a szabadságot veszélyeztethető rendszabályok keresztülvitelében megakadályoztassék, a szabad sajtónak e téren való befolyásáról egy szócskával sem tesz említést: holott a kormány rendeleteinek a szabad sajtó utján való megbíralása folytán a közvéleménynek nyilvánuló leplezetlen roszalása oly hatással bír, mely alól a kormány sokkal kevésbé képes megszabadulni,

mint egynehány törvényhatóság felírásának indokai elől.

Részünkről arról vagyunk meggyőződve, hogy a szabad államnak egyik éltető lelke a szabad sajtó, melyben a szabadságért ernyedetlen kitartással küzdő előharczost bírnunk, és ha részére hátáskörében a szabad mozgást biztosítjuk, és a fentebb jelzett intézmények által a szabadságot az uralomra törekvő önkény ellenben támogatjuk, — bátran engedhetünk a központi kormánynak a közjóra czélzó intézkedései keresztülviteléhez megkivántató szabad hatáskört, — nem lévén kénytelenek elővigyázati szempontból a szabad mozgásban azt annyira korlátozni, hogy emiatt hivatása betöltésére alkalmatlanná válnék.

A közvélemény fejlesztésére és a közügyek iránti érdekeltségnek élénkítésére és fentartására is sokkal hatalmasabb fegyvernek tartjuk a szabad sajtót, mint a törvényhatóságoknak a közérdekű kérdések feletti vitatkozásait, sőt bátran átengedhetjük ez érdembeli hivatás teljesítését a szabad sajtónak, s semmi szükség sem forog fen arra, hogy mesterkéltnél módon a törvényhatóságok tanácskozásainak nyomaték szereztessék az által, mikép a részökről felterjesztett javaslatok mindegyike tüzetesen tárgyalatván, csak indokolva tétethessék félre.

Azon könnyűség, melylyel a sajtó közleményeihez mindenki hozzájuthat, úgy hogy a napi munkájából élő szegényebb sorsu, valamint a dús gazdag egyformán képes magának azokból a közérdekű ügyek felett kimerítő tudomást szereznii; kiváló előnyül szolgál a szabad sajtónak a közvélemény fejlesztésére minden egyéb állami intézmények felett, — s részünkről nem tartózkodunk azt kijelenteni: hogy oly államban, mely népkép-

viseleten alapuló és ennek czélszerűen szervezett ellenörködése alatt álló parlamentaris felelős kormánynyal bir, és a hol a népképviselők törvényhozási befolyása kellően biztosítva van, a nyilvánosság, szabad egyesülés és szabad sajtó pedig hivatásukat szabadon teljesíthetik, szükségtelen a közvélemény fejlesztése tekintetéből egyéb állami intézkedés.

A szerző által e czélből javaslatba hozott azon intézkedést tehát, mely szerint a törvényhatóságok tanácskozmányai alapján keletkezett törvényjavaslatok iránt az országgyűléshez történendő előterjesztések egyszerűen félre ne tétethessenek, hanem csak tüzetes tárgyalás után indokolva mellőztethessenek, — elfogadhatónak annyival is inkább nem tarthatjuk, mivel a törvényhatóságoknak ily jogkörrel leendő felruházása esetére, az országgyűlés teendői szükségtelenül oly annyira szaporítatnának, hogy a fontos érdekű és lényeges intézkedésekre megkivántató időt ily eredmény nélküli felterjesztések megvitatására lenne a képviselő testület kénytelen elfecsérelni.

Egyébiránt, a mai viszonyokat tekintve, melyek arra kényszerítik az embereket, hogy a reájok nehezülő terhek elviselhetése tekintetéből minden idejüket rendes keresetmódjuk szerinti hivatásuk betöltésére kénytelenek fordítani, — nem is várható, mikép a törvényhatósági tanácskozmányok oly élénk részvétben részesüljenek, mint hajdanában a megyei gyűlések részesültek, midőn még a megyebeli birtokos nemesség egyszerűbb életmódja, adómentessége, és az urbériség fenállása mellett az anyagi gondok által a mostani állapothoz képest, csak alig volt igénybe véve. Azért a javasolt rendszabályt ezélttévésztonnek is kell tekintenünk.

A mennyiben pedig a törvényhatóságoknak politi-

cai kérdések feletti tanácskozmányai folytán keletkezett határozatoknak nagyobb befolyást nem kívánunk tulajdonítani, mint akármely más szabad egyesület határozatának, — magából következik, hogy azon jogkörrel sem kívánjuk a törvényhatóságokat felruházni, mikép azon esetre, ha a törvényhatóságok többsége az országgyűlés határozataitól ellenkező véleményt nyilvánítana, a képviselői testületnek eloszolni — és új választásnak történni kellene. Mivel a törvényhatóságokat képviselő bizottmányok, mint egészen más célra választott testületek, hivatva sem lehetnek arra, hogy a törvényhatóság lakossága közvéleményét képviseljék; — de, ha azt képviselnék is, miután a kormány ellenében többségre vergődött törvényhatóságokban a kormány mellett lévő kisebbség, a kormány nézetét pártoló törvényhatóságokkal együtt, mégis a törvényhatóságokbeli polgárok többségét képezheti, — sem jogosság, sem célszerűség szempontjából nem lehet helye annak, hogy a törvényhatóságokban nyilatkozó ellenvélemény miatt a képviselői testület eloszlásának bekövetkeznie kellene; még annyiból is, mivel a szerző szerint szervezendő törvényhatóságaink népesség, vagyoni- és értelmi erő tekintetében oly annyira különbözők, mikép gyakran megtörténhetik, hogy a számszerűleg többségre vergődött törvényhatóságok, a kisebbségben lévő törvényhatóságok által népesség, vagyoni és értelmi erő tekintetében túlhaladtatnak.

A 4-re. A törvényhatóságok saját területük érdekében előforduló közigazgatási, rendőri stb. teendők önálló ellátására önkormányzati hatósággal felruházandók lévén, hogy ezen önkormányzati hatóságihatásukörükben akadályozva ne legyenek, azon joggal birniok kell, mikép saját házipénztáruk számára adót vethesse-

nek ki, és azt behajthassák, ebbéli joguk a központi kormány főfelügyelete alatt gyakoroltatván, a mennyiben az adókivetés elleni panaszok, az évi költségvetés és számadások felülvizsgálata, ugy az adakozóknak a közérdekkel ellenkező tulterheltetése miatti intézkedések, a központi kormányt illetik.

* * *

A megyék miképen történendő szervezése iránt szerző által előterjesztett javaslatot lényegileg részünkről is a törvényhozás figyelmébe ajánljuk; változtatást a javaslat csak azon rendelkezéseire nézve, — mely szerint a bizottmány kizárólag választás útján alakittatik, és melynél fogva a bizottmány választmányának tagjai sem huznak utiköltség és napidíj fejében kárpótlást, — tartván szükségesnek.

Mivel a megyei hatóság körében és annak érdekében szükséges intézkedések megállapítása és keresztülvitelére nézve a nagybirtokosok nem csak kiválóan érdekelve vannak, hanem a sürgöndő intézkedések folytán eredő terhek is kiválóan reájok nehezülnek; méltányos és igazságosnak tartjuk, hogy például a 2000 holdnál nagyobb birtoku földbirtokosok, nem csak a közvetlen és jelentékenysége által kiváló tekintetet érdemlő érdekük felett intézkedő megyei bizottmánynak választástól függetlenül törvény szerint tagjai legyenek, hanem ily minőségben őket megbizottjuk is képviselhesse.

A bizottmány rendes választmányának tagjai pedig, nem csak a gyakrabban előforduló választmányi gyűlések, hanem előadandó kiküldetések miatt is, gyakran igénybe vétetvén, — miután az ebből eredő idő-

veszteséget és költségeskedést igen kevesen fogják elviselhetni, — nem csak méltányosság szempontjából, de célszerűségből is, hogy választmányi tagoknak alkalmas egyének elegendő számmal találkozzanak, és hogy tőlük a reájok bizottak pontos teljesítését követelni lehessen, — a választmányi tagok utiköltségeik megtérítése és napidijjak kiszolgáltatása kívánatos.

* * *

Az előrebocsátott észrevételeknek a nyájas olvasó figyelmébe ajánlása mellett, a kivonatilag közlött korszerű munkát teljes szívünkkel ajánlani kötelezve érezzük magunkat. Mert, ha mindjárt a közjóra káros hatásnak tartanók is azt, ha a munkának azon javaslatai, melyek az igazságszolgáltatási organumok szervezésére és a törvényhatóságoknak engedélyezendő felirási jogkörre vonatkoznak, — elfogadtatnának; — a munkát egészben véve oly jótékony szabad szellem lengi át, s a parlamentarizmus felelős kormány előnyei oly jelesen vannak benne előtüntetve, hogy azt nem csak élvezetes, hanem tanulságos olvasmánynak is tartjuk.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT
55 EAST LEXINGTON AVENUE
NEW YORK 17, N. Y.

RECEIVED

APR 15 1954

FROM

TO

RE

BY

DATE

100

